

INFLÁLÓDIK A JOG?

A gazdálkodás törvényességéről

Közismert marxista tétel; a jogot, amely a felépítmény egyik eleme — végső fokon a gazdasági viszonyok határozzák meg. A jog ugyanakkor — mint a felépítmény általában — vissza is hat a gazdasági alapra. A gazdaság és a jog ilyen kölcsönhatása általános törvényszerűség is, éppen ez határozza meg a jog jelentős szerepét a gazdasági viszonyok fejlesztésében.

A jog elismertsége, befolyásának mérve természetesen a különböző gazdasági körülmények között, különböző lehet. Függhet többek között az adott gazdaságban uralkodó irányítási rendszertől is. Ennek példaként elég utalnom arra, hogy az 1968-ban bevezetett és azóta továbbfejlesztett gazdaságirányítási rendszerünkben a jog sokkal aktívabb szerepet tölt be, mint mondjuk az ezt megelőző, direkt irányítási rendszerben. A direkt irányítási rendszer alapvető eszköze a közvetlen utasítás volt, amely jellege folytán nem öltött jogi formát. Jelenlegi gazdaságirányítási rendszerünkben viszont a népgazdaság állami irányítása — a központi gazdasági döntések mellett — elsősorban az gazdasági szabályozók — különösen az ár-, bér- és jövedelemszabályozás — útján valósul meg. Ezeket pedig általában jogszabályok állapítják meg; a szabályozókban kifejezésre jutó állami akarat tehát a jogi szabályozás útján érvényesül.

A jog szerepének lebecsülése — különösen ha ez a törvényesség megsértésével párosul — akadályozza a hatékony gazdálkodást, a gazdasági építőmunka céljainak megvalósítását. A jogi bizonytalanság, a laza törvényességi szemlélet és gyakorlat a gazdasági kapcsolatokban is súlyos károkat okozhat. Nem tartom feleslegesnek ennek hangsúlyozását, mivel gazdasági életünkben egyesek hajlamosak a törvényességet leszűkítetten, csak az állampolgárok jogviszonyaiban irányadó követelményként értelmezni. Több, a gazdálkodás törvényességével kapcsolatosan lefolytatott vizsgálatunk bizonyította ezt.

Úgy vélem, hogy ma a jog szerepének a túlbecsülése jelenti a legnagyobb veszélyt. Az alacsonyabb szintű joganyagot jellemző túlszabályozás egész problémaköre is ide és arra az apolitikus, bürokratikus szemléletre vezethető vissza, amely az élet minden jelenségét szabályokba akarja gyömöszölni, s azt hiszi: csak akkor lehetnek jól a dolgok, ha a tilalomfák ezreit és tízezreit állítjuk fel, az életünk minden lépésére felügyel a jog.

Az utóbbi években, különösen mióta a gazdasági fejlődésünkben problémák mutatkoznak, közgazdászok, gazdasági vezetők egyre gyakrabban vetik a jogászok szemére, hogy nehézségeink egyik okozója a jogi szabályozás korszerűtlensége, lemaradása, másrészt a túlszabályozottság, a jogi rendelkezések túl gyakori változása nehezíti a gazdasági vezetők munkáját.

Mint jogalkalmazót, és mint igazságügyi szakembert, aki emellett a megye törvényességéért is felelős, irrtálnak a jogszabálysértések, ugyan- is egyre gyakrabban kerülök — más jogalkalmazókkal együtt — abba a helyzetbe, hogy a gazdasági életet szabályozó jogszabályok megsértését esetenként szinte bocsánatos bűnnek kell tekintenem.

Mi ennek az oka: jelenleg olyan mértékű és mennyiségű a jogi szabályozás, amely egyszerűen nem számol az érintettek befogadóképességével, *inflálódjatja a jogot*, előidézi a jogszabályok nagymértvű hatékonytalanságát. Az elmúlt években folytatott ügyési vizsgálatok jól mutatják, hogy a vállalatok és szövetkezetek elsősorban felesleges leveik közleményei, körlevelei, normatív utasításai betartására törekednek — amelyek pedig nem is jogszabályok —, ugyanakkor a magasszintű valóban jogi jellegű szabályokkal jóval kevesebb törődnek. Ez arra is visszavezethető, hogy a jelenlegi túlzott mértékű, gyorsan változó jogszabályanyag nyilvántartása és eljáratása szinte lehetetlen. Ebből pedig az az újabb ellentmondás következik, hogy bár nagy szükség lenne a gazdasági törvényesség megszilárdítására, de valamennyi érvényes jogszabály betartását a mai körülmények között hovatovább egyszerűen nem lehet megkövetelni a vállalatoktól.

Ez a helyzet nem tartósítható. Ez a skizofrénia erkölcsi-politikai károsodásokhoz vezet. Azok a gazdaság irányítására és ellenőrzésére köteles vezetők, akik velünk, hivatásos jogászokkal együtt, szintén jogalkalmazók, érzik — nap mint nap — a jog inflálódásával természetesen bekövetkező jogbizonytalanságot.

A gazdasággal kapcsolatos joganyag áttekinthetlenségéhez a túl gyakori, kellőképpen át nem gondolt jogszabálmódosítások is hozzájárulnak. Ezek oka részben objektív; a felgyorsult társadalmi-gazdasági folyamatok eredménye. Ugyanakkor azonban túl könnyű a miniszteri, államtitkári jogszabályok módosítása, ez pedig nagyon csábít a napi problémák jogszabályokkal való megoldására.

Egyetlen példa: az utóbbi hét és fél évben csupán az árformákról, hangsúlyozom nem az árakról, hanem az árformákról — sorozatban jelentek meg a rendelkezések: 1979. november 1. napján egy alaprendezés, amely több más, a gazdaságot érintő jogszabállyal együtt lépett ha-

tályba, majd azt alig 2 hónapon belül, már december 24-én módosították. Az összes hatályon kívül helyezést és módosítást nem is említve 1982-ben: április 15-én, 2 hónap múlva június 26-án, majd 1983-ban: április 6. napján, június 22-én, augusztus 18-án, december 24-én, majd 1984. évben ismét kétszer módosította az Országos Anyag- és Árhivatal az előző rendelkezéseket, de legutolsó módosítást, az 1984. szeptember 1-i rendelkezést az 1985. január 19. napján megjelent rendelkezés hatályon kívül helyezte az összes előző módosítással együtt. Látszólag nyugvóponttra jutott akkor a helyzet, majd ismételt módosítások jelentek meg: 1985. szeptember 21-én, 1986. április 7-én és eddig utoljára: 1986. május 27-én.

Kérdezem én — többekkel együtt — miként tudnak így a vállalatok tervezni, a szerződéstervezeteket ellenőrizni és a szerződéseket betartani?

Hangsúlyozom, hogy a túlszabályozottság nem kormányzati szinten jelentkezik elsősorban, sőt egyértelmű és helyes az a követelmény, hogy az országgyűlés szerepének erősítésével a törvényalkotást a gazdaságban is növeljük. És ha végre tudjuk hajtani a valóban kormányzati szintű jogalkotás növelésének és az alsóbb szintű jogszabályok radikális csökkentésének együttes feladatát, akkor kevesebb, de lényegesebb jogszabály megtartását megalapozottan lehet megkövetelni valamennyi gazdálkodó szervezettől, s ezáltal általános jelleggel megszilárdul gazdaságunkban is a jogrend és a törvényesség.

*

A bűnüldöző és igazságügyi szervek-nél dolgozók — rendőrök, ügyészek, bírák — hajlamosak arra, hogy az eléjük került negatív, gyakorta törvényeket is sértő magatartások felderítése és elbírálása során tapasztaltakat általánosítva az egész gazdálkodásról, a gazdálkodó szervezetek tevékenységéről általában elmarasztaló megállapításokat tegyenek. Ez az általánosítás éppen olyan hibás és téves szemlélethez vezet, mint az ellenkezője, hogy a gazdálkodásunkban résztvevők tevékenysége minden tekintetben törvényes, jogszabályszerű.

Az elmúlt évben lefolytatott ügyési vizsgálatok arra utalnak, hogy a gazdálkodó szervezetek többségében valóban igyekeznek jogszabályoknak megfelelő tevékenységet folytatni, viszont jónéhányan közülük megsértik még az alapvető rendelkezéseket is.

A gazdálkodó szervezetek részéről megnyilvánuló nyereszkeskedési törekvések — a vezetők és dolgozók nyereségérdekltsége folytán — az egyéni jövedelmek növelését is szolgálják, hatásukban pedig eltorzítják a reálisan hatékony termelést szolgáló gazdasági szabályozórendszer érvényesülését.

A nyereszkeskedési törekvéseket kiváltó okok sokrétűsége a teljes körű felszólításukat nem teszi lehetővé. Csak néhány példa:

A legfontosabbnak tartott *objektív okok* között elsősorban a megnövekedett vállalati önállóság téves oldal-hajtásait kell megemlíteni. A nagyobb vállalati önállóság, az anyagi érdekltség szerepének növekedése egyes gazdálkodó szervezeteinket jogtalan előnyök szerzésére ösztönözte. A jogszabályok által biztosított szer-

ződések szabadság magában hordja a joggal való visszaélés lehetőségét is. A világgazdaságban bekövetkezett változások is szolgálhatnak esetenként nyereszkeskedési törekvések kiindulópontjául. Leggyakoribb az az eset, amikor az értékesítési nehézségek miatt a megrendelő alaptalan minőségi kifogásokra hivatkozással nem veszi át a termelőtől a terményt, vagy a termékeket és ilyen módon igyekeznek az értékesítés során jelentkező nehézségeket a termelőre áthárítani.

A *szubjektív okok* közül kiemelkednek a minden áron való eredmény elérésére irányuló törekvések. Egyes gazdálkodó szervezetek vezetői a kedvező gazdasági eredmény elérése érdekében figyelmen kívül hagyják a jogszabályi előírásokat és tilalmakat. Előforduló jelenség a gazdasági nehézségekkel küzdő gazdálkodó szervezeteknek — a készlet-értékelés és a mérlegkészítés időpontjában — szabálytalan eszközökkel és módszerekkel való segítése. A vállalati készleteket, illetve a mezőgazdasági termelőszövetkezetek nemlétező állatát és takarmányát év végén „értékesítik” s a következő év elején „visszavásárolják”. Ez a szabálytalan eljárás csak átmenetileg enyhít a gondokon. Az év végén nem lesz ugyan elfekvő készlet, a vállalat, vagy a termelőszövetkezet mérlege kedvező eredményt mutat, a fiktív üzletek azonban hosszú távon nem járnak előnyrel.

Vizsgáltuk a mezőgazdasági terméktérkékesítési szerződésekkel kapcsolatos pereket is. Elemzésünk szerint a mezőgazdasági termelőszövetkezetek indokolatlanul kevés pert indítanak, ugyanis mint termelők, joggal tartanak az üzleti kapcsolat megromlásától. A jogviták száma általában csak akkor növekszik, amikor egyes termékekből, különösen jó a termés. 1984-ben bőséges burgonyatermés volt. A várható értékesítési, továbbadási nehézségek miatt a megrendelők nem vették át a szerződésben megállapított mennyiséget, ezért annak egy része veszendőbe ment. Néhány évvel ezelőtt a baromfi iránti külföldi kereslet csökkent, ez azt eredményezte, hogy a megrendelők a termelőkre igyekeztek áthárítani a változó kereslet hátrányos következményeit.

Vizsgáltuk, hogy az új gazdálkodási formák milyen visszaélési lehetőségeket teremtettek, különös tekintettel a jogi szabályozás esetleges hiányosságaira, a gazdálkodó szervezetek felelősségére, az összefonódásokra, a bűnelkövetés újszerű módjaira. Az új gazdálkodási formákhoz kapcsolódó feltárt bűncselekmények száma a bűnözés egészéhez viszonyítva nem jelentős. E cselekmények célja és jelentősége azonban számarányukat messze meghaladja. Az új gazdálkodási formákhoz kapcsolódó bűnözésre a bonyolultság, a szervezethez, a széles körű személyi- és tárgyi összefonódottság jellemző.

Az új kisvállalkozási formákat létrehozó jogszabályokból a tulajdonviszonyok egyértelmű tisztázása sajnálatos módon kimaradt. A jogszabályok egyes rendelkezései ellentétes értelmezésekre, homlokegyenest ellenkező következtetések levonására adtak lehetőséget. Így pl. a szerződéses üzemeltetésnél az üzletben működő forgóeszközöknek az állammal és a gazdálkodó szervezettel szemben fennálló kötelezettségek teljesítése előtti kivonása, továbbá a gazdálkodó szervezet tulajdonát képező álló eszközök eltulajdonítása egyértelműen szikkasztást valósít meg.

A feltárt és megnyugtatóan bizonyított visszaélések, elsősorban bűncselekmények miatt, de a bűncselekményt meg nem valósító jogsértések miatt is az ügyészségek a szükséges intézkedéseket megtették annak érdekében, hogy mindezen káros jelenségek száma csökkenjen, másrészt azok elkövetői megfelelő felelősségre vonásban részesüljenek. Mindezen intézkedések ellenére nem lehetünk nyugodtak, míg jogszabályaink nem segítik elő az állampolgárok és a gazdálkodó szervek részéről oly kíváncsot önkéntes jogkövetelést.

DR. KERESZTY BÉLA
megyei főügyész

MARTH ÉVA:

ROVINJI KÉPESLAP

*Ott, amikor szemeimből hullt a kövekre a vízcepp
sósan, mint az örök tenger, — én partra fekdtem;
hisz feketévé válni szerettem volna a sziklán,
holott bőrdmön napfény vérézt, — megpirosított.
Mát lemerültem verten a súlyos tenger alá, mert
nézni a nappal szemben végképp nem lehetett már.*

Színek és helyek

FÜRDŐÉLET

Balázs Béla Álmodó ifjúságában olvasom, hogy már a századforduló tájékán is minő élénk volt Szegeden a tiszai fürdőélet. Említés esik e lapokon a folyón horgonyzó úszóházakról, az evezős- és úszósport no meg a társasélet eme fellegvárairól is. Az úszóházakra — akarom mondani: a csónakházakra, mert a felszabadulás előtt még így emlegették őket — mi mindig úgy tekintettünk, mintha egy külön, zárt világba pillantanánk. Barátaink közül senki nem lépte át küszöbüket. Így aztán csupán annyi információval rendelkezünk felőlük, amennyit a látvány elárult a külső szemlélődő számára. És persze amit-amennyit a szóbeszéd közvetített. Az exkluzivitás legendája lengte körül őket. Csokoládébarnára sült urak és hölgyek, sikkes fürdőruhák, még sikkesebb — többnyire vakítófehér — strandöltözetek, vízen ringatózó karcsú csónakok... S néha még zeneszó is. Mindez tökéletesen elengedő volt ahhoz, hogy alaposan átmogassa a kamaszfantáziát. Néha álmodtam a csónakházakról. Magam is ott álltam korlátjuknál, elgondolkodva bámultam a vizet, jobbomon karcsú ifjú hölgy, egy loknishajú gimnazistalány... S vajon lehetett csodálkozni azon, ha az ember efféle álmokat követelőleg oly kipihenten és vidáman ébredt?

Ha a csónakházak ajtajai zárva is maradtak előttünk, annál inkább miénk volt a tiszai „nagstrand”. Igaz, kapuját felettebb szigorú cerberus őrizte, területét többszörös szögesdrót védte a — jegytelen — betolakodóktól. De hát mindezen oly könnyű volt kifogni! A klottgatás gyerekek szépen átbandukoltak a köztűri hídon, elbaktattak az árvédelmi töltésen, egészen a Temesvári körút torkolatában álló (később elbontott) Bertalan-émlékműig, ott belevetették magukat a hűs hullámokba, s mikor a nagstrandig sodorta őket a víz, szép csendben partraúsztak, majd elvegyültek a jeggyel rendelkezők tömegében. Akkor — 45 előtt — persze nyoma sem volt még a hideg-melegvízes medencéknek, szolgáltatóbódé-soroknak. A betont is jobbra fa pótolta. Egy hosszú kabinsor a töltéstőben. A delikvensnek magukra kapcsolták az ajtókat, levették a holmijukat vászonzatyorba pakolták, majd megkopogtatták a felhajtható faablakot; hogy cuccaikért „cserébe” kapjanak egy igazoló bádogtiktet.

Néha — klottgatásban — teljesen jogosulatlanul mi is bemezreszkedtünk egy-egy vetkezőfülkébe. Az akkori bódéépítők sem mindig végeztek tökéletes munkát. Apróbb-nagyobb hiányosságaiat deszkaresek jelezték. S a természet is megette a magát. Göcsörtöket nevelt a fába. A göcsörtöket később jótékony kezek valami úton eltávolították. Helyükön nyíllás született... Csak ki kellett várni a megfelelő pillanatot. És persze moccanatlan csendben. Nehogy „odaát” gyanút fogjon a vetkezéshez készülődő csinos hölgy. A kamaszélet szexualpszichológiája. Részleteit kötetnyi méretben lehetne taglalni. Egy oly korban, amely minden tekintetben kulisszák mögé szorította még a testi szerelmet — azazhogy: a testi vágyakat, ösztönöket —, egy-egy félpercnyi „látvány” új beidegződésekkel gazdagította a kamaszattitűdöt. Szinte sorozatban környékeztek bennünket a nyelési reflexek, amint sorra kerültek az egyes ruhadarabok. Néha persze pont a rés fölé került a ruha — a látvány így felismerhetetlenségig homályosult. Másszor — vélekszem — észrevettük bennünket. De vagy nem törődtek velünk... Vagy... Még olyasmi is előfordult, hogy a vetkezés-átöltözés ceremóniája a reálisnál hosszadalmasabb lett. A kamasz néha furcsa üzeneteket sugároz szét a világba — és sajátos válaszokat kap. Az esztétikai normatívák is módosulnak. Hisz a deszkafalon túlról nem mindig a szépség táruult föl előttünk, hanem gyakorta a rúttság is. Elképzelhető, milyen vágy környékezett bennünket, a fülledtségnek minő aránytévészése, ha a rútát is kíváncsotnak láttuk, sőt olykor — legfeljebb fokozottabb pillanatainkban — már-már gyönyörűnek.

Néha eltűnődöm rajta: az akkor meglesett, velünk korú lányok immár túl a nyugdíjkorhatáron. Vajon sejtik-e, hogy valakikben él bennük egy fénykép, kitörölhetetlenül, tizenhat-tizennyolc éves testükről? Igen, egy fotó, amelyet a világ tán legtökéletesebb fényképezőgépe, az emberi emlékezet rögzített róluk, sejtelmes félhomályban, a vágy fellobbanó vakufényénél. A valószínűságon minden bizonnyal elvégezte a maga — romboló — munkáját az idő. A derekak elvastagodtak, az áll alá toka rakodott. Minden bizonnyal a keblek is megereszkedtek és a régi szoknyát is csak harminc-negyen centis betoldást követően lehetne újra felvenni... Azon a bizonyos fényképen ellenben ma is minden a régi fényben ragyog. Karcsú a derék, meredeken ugranak elő a testsíkból a keblek, nyulának a combok és karcsú a boka. Finom ívelésű a hát — átszéli a bőrt a bordaváz és a csigolyavonulat.

Az ötvenes évek legeslegelején a gondnok tavasszal mindig valóságos kukoricauttétvénné varázsolta a különben elgazosodó kihasználatlan térségeket. Hogy a kabinoktól a vizig eljuthassunk, kukoricatáblák közt kellett végigbaktatni. Néha fűrdőruha villant az érlelődő csövek közt, másszor ruhátlan testbarnaság. A móló felé igyekvő meg úgy csinált, mintha nem látott volna semmit.

Kicsi volt ez a móló, a szegedi strandélet afféle vizre tolt bástyája. Héring módjára préselődtek egymáshoz rajta a barna testek. A túlnári rakparton álmosan csordogált a gyér forgalom. Kánikulai hőségben porosan kókadottak a stefániai falevelek. Oly nyugtató volt bámulni a vizet, szemrevételezni a hullámokat, fodrokat, forgókat. Majd megmártózni a hús habokban. A ragyogó napsütés gyakran az időtlenség érzetét keltette bennem. Mintha mindez, ami itt oly csillogóan körülvesz, örökké tartana. S nem csupán odáig, mint a parti fővenyben sorjázó lábnymok...

PAPP ZOLTÁN